

MAQSUD SHAYXZODANING “TOSHKENTNOMA”-SHUKRONALIK DOSTONI

Mamurova Feruza Islomovna
Qodirov Islomjon Iqboljon o'g'li

Toshkent davlat transport universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10726948>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Maqsud Shayxzodaning “Toshkentnoma” dostoni haqida so'z borgan. Ushbu dostonida qadimiy va ayni chog'da zamonaviy Toshkent shahriga bag'ishlangan. Maqsud SHayxzodaning ijodi zamonaviylik va tarixiylik tamoyillariga javob beruvchi umrboqiy ijod ekanligi haqida fikr aytilgan.

Kalit so'zlar: “Toshkentnoma” dostoni, dramaturg, tarjimon, pedagog, she'r, undoshlarim, Toshkentnoma dostoni.

Maqsud Shayxzoda ijodiy balog'atidan dalolat beruvchi asarlardan biri “Toshkentnoma” dostonidir. Adabiy jamoatchilik o'z vaqtida bu dostonni shoirning adabiyotimizning yirik ijodiy muvaffaqiyati sifatida baholadi. Chindan ham, “Toshkentnoma” Shayxzoda dostonlari ichida eng barkamoli bo'lib, unda shoir shaxsiyatining o'ziga xos qirralari ancha yorqin namoyon bo'lgan. Dostondagi o'ziga xoslik shundaki, asar yaxlit voqea asosiga qurilgan emas. Shu bilan birga Maqsud Shayxzoda krfiyaning yangi badiiy imkoniyatlarini kashf etib, o'zbek she'riyatiga yangi vazn va shakl ko'rinishlarini olib kirgan. SHoir ijodiga xos bu tamoyil uning, ayniqsa, “Toshkentnoma” (1958) lirik dostonida yorqin ifodasini topgan 1958-yili adibning ko'hna va ayni chog'da navqiron Toshkent shahriga bag'ishlangan, uning tarixi, o'tmishdagi madaniyat va xalqaro aloqalarini tasvirllovchi “Toshkentnoma” lirik dostoni yaratildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Shoir ijodiy biografiyasida “Toshkentnoma” dostoni alohida o'rin tutadi. Bu asarni unga eng og'ir kunlarida boshpana va panoh bo'lgan shahri azimga bo'lgan muhabbati o'laroq yaratilgan desak yanglishmagan bo'lamiz. Maqsud Shayxzodadan bizga ulkan meros qoldi. Uning she'riyati ko'ngillarni xushnud etishda davom etmoqda, dramalari sahnalarda qo'yilmoqda. Maqsud Shayxzoda o'zbek va ozarbayjon xalqlarining mustahkam do'stligi ramzi, ikki xalq farzandi sifatida mangu dard. Maqsud Shayxzoda ijodiy balog'atidan dalolat beruvchi asarlardan biri “Toshkentnoma” dostonidir. Adabiy jamoatchilik o'z vaqtida bu dostonni shoirning adabiyotimizning yirik ijodiy muvaffaqiyati sifatida baholadi. Chindan ham, “Toshkentnoma” Shayxzoda dostonlari ichida eng barkamoli bo'lib, unda shoir shaxsiyatining o'ziga xos qirralari ancha yorqin namoyon bo'lgan.

SHoir “Toshkentnoma” lirik dostonida bunday yozgan edi:

Umrin bino bo'ldi Ozarboyjonda,
 Kechdi bolaligim u gul makonda.
 Nizomiy vatani, Ganja o'lkasi
 O'lkamga to'ldirdi she'r havosin...
 Lekin shoirlikning nozik tolei
 Kuldi Sirdaryoning havzalarida.
 O'zbek quyoshining chin otaligi
 Aks etdi mastoba kosalarida.
 O'zbek vodiysida otimni surdim,
 Aziz yo'ldoshlar-la o'toldim, yurdim.

Yo'q, men taqdirimdan emasman xafa,
SHoirlik unvoni baxtimdan tuhfa!

Shayxzoda, o'zi e'tirof etganidek, she'riyatda zamonaviy voqelikni, dramaturgiyada esa tarixiy o'tmishni tasvirlashga hamda xalq va mamlakatning dardli masalalarini o'tmishga bag'ishlangan asarlarida ifodalashga intildi. U o'zining dostoni orqali xalqimizning mehnat qahramonligi, kurash va jang, ozodlik va do'stlik, baxt va alam, yurtning go'zal manzaralari va insonning ma'naviy jamoli mening qalamimga oshno va dilimga mazmun bo'lib keldi.

Shaharlar boqiydir, umr — o'tkinchi,
Daryolar sobitdir, suvlar — ko'chkinchi.

Har kim o'z shahrida qo'ygan esdalik:

YO bino qurishda katta ustalik,

YO shirin latifa yoki ixtiro,

YO daraxt, yo farzand, ko'prik, yo misra,

YO qo'shiq, yo dori, maktab, sog'chilik,

Xulosa dunyoda biron yaxshilik...

Akademik M.B.Xrapchenkoning aniqlashicha, XIX asrning birinchi yarmidan boshlab, inson ichki dunyosini badiiy tadqiq etish muammosini tekshirish kuchayadi va psixologizm (ruhiyat) prinsiplarini ishlab chiqish boshlanadi.

Bir vaqtlar men senga shahrimni maqtab

Qilarkan ta'rifin, sen bir oz to'xtab,

"Shunchalar bormikan?" deb gumon qilding,

"Ko'rganda aytamiz!" deb imo qilding.

Va aytding – darvoqe ko'rgandan keyin:

"Maqtoving oz ekan, soz ekan uying!"

SHoir bu misralarda avvalo hayot hamda realizm va uning chuqurlashuvi bilan ham bog'liqlikni maqtovini keltirgan. U ning ta'rifi hamkorining Toshkentni ko'rishga bo'lgan ishtiyoqini, undagi his tuyg'ularni kuchayishiga, intellektual o'sishiga, ijodiy kuchlarning ravnaq topishiga, o'z huquqlarini faol himoya qilishi, o'z qadru qimmatini bilishi, jamiyatda markaziy mavqega ko'tarilishi va fikrlarining teranlashuviga olib keldi. Psixologizm (ruhiyatchilik yoki ruhiyatni aks ettirish) orqali shoir asar qahramonlarining ichki dunyosi tahlil qilishga muvaffaq bo'lgan. Maqsud Shayxzodaning psixoanalizi negizida insoniylik, axloq, falsafa, inson ongi takomili turadi. SHoir "Toshkentnoma" dostonini tahlil qilishda soxtalik, loqaydlik, riyokorlik, mahalliychilik, og'aynigarchilik, egoizm, amalparastlik, milliy ong qoloqligi, siyosatdan qochishga harakat qilgan va psixologizmning esdalik, o'y, xayol, qayta baholash, ichki monolog, portret, qayta ifoda etish va boshqa usullaridan mohirona foydalana olgan.

References:

1. Shayxzoda Maksud. Shoir qalbi dunyoni tinglar (Tanlangan asarlar) // Toshkent, „Nihol“, 2008.
2. Mamurova, F. I. (2021, May). ARTIST OF UZBEKISTAN MAKSUD SHEIKHZADE. In E-Conference Globe (pp. 176-178).
3. Mamurova, F. I., & ugli Abdubahabov, A. A. (2023). TWO FOLK POETS. "TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE", 1(3), 23-30.

4. Islomovna, M. F., & Abduvoxob o'g'li, A. A. (2023, January). Maqsud Shayxzodaning Hayoti Va Ijodi. In Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences (USA) (pp. 19-20).
5. Mamurova, F. I. (2021, May). ARTIST OF UZBEKISTAN MAKSUD SHEIKHZADE. In E-Conference Globe (pp. 176-178).
6. slamovna, Mamurova Feruza. "MAQSUD SHAYKHZADEH-TWO FOLK DILBANDI." INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS. Vol. 1. No. 1. 2024.

